

KLASICISTICNA KNJIZEVNOST

V času slovenskega baroka sta v evropskem slovstvu prevladovali dve slovstveni smeri: barok in klasicizem (iz lat. classicus odlicen, vzoren). Barok se je razmahnil predvsem v knjizevnosti Italije, Spanije, Nemcije in deloma Anglije. Klasicizem pa je prevladoval v francoskem slovstvu. Obe smeri sta v vsebini svojih del poudarjali nasprotje med razumom in custvom, posvetnostjo in vero, nasiljem in castjo. Razlikovali sta se oblikovno: barok je ljubil razgiban, izumetnicen slog, klasicizem pa je ljubil razumsko jasnost, razlocnost in red, tezil je k enostavnosti.

Zametki klasicisticne knjizevnosti se pojavijo ze v času renesanse. Razvil se je v 17. stoletju v Franciji. K nastanku so pripomogle nove druzbene in ideoloske razmere, pojav absolutne monarhije, centralizacija, teznja po redu in disciplini ter prizadevanje cerkve za avtoriteto in razum. Poseben pomen za nastanek je imel pojav Descartesovega racionalizma, ki je za kriterij spoznanja razglasil nacelo jasnosti in razlocnosti. Klasicizem si je za zgled postavil anticne vzore, ker naj bi v njih bila razumnost in skladnost z naravo popolnoma dosezeni. Jezik in stil je podredil jasnosti. Klasicizem je prisel v nasprotje z ostanki srednjeveskih knjizevni tradicij, renesanso in preoblozenostjo baroka. Zahteva strog red in razumsko disicplino pri izbiri snovi, v izrazanju custev.

Klasicizem je gojil literarne zvrsti, ki so bile v skladu z njegovim cascenjem razuma, zato za literatura ni naklonjena custveni, osebnoizpovedni liriki: miselna poezija, satire, ode, basni v verzih, ep, tragedija in komedija. Romana in pripovednistva skoraj ni, mocno pa se je razmahnila miselna proza - govorniska, filozofska, zgodovinska.

V dramatika je klasicizem uveljavil zahtevo po treh dramskih enotnostih: enostnost dogajanja (dogajanje v drami naj bo strogo zaklucena enota), enotnosti casa (dogajanje naj se izvrsi v casu 24 ur) in enotnosti prostora (kraj dogajanja naj ostane zmeraj isti), ne sme biti mesanja komicnih in tragicnih elementov. Ta pravila so branili v imenu vecje razumske verjetnosti. V casu pozne renesanse so v Italiji in Franciji zacela nastajati prva dela po anticnih vzgledih, upostevajoc ta pravila.

Klasicisticna knjizevnost je dosegla Slovence proti koncu 18. stoletja. Med prvimi prevajalci je bil Jurij Japelj. Z zacetki slovenske romantike pa se je stik s francoskim klasicizmom pretrgal; podobno kot vsi romantiki sta tudi Cop in Preseren videla v klasicizmu zastarelo, prevec razumsko smer. Izjema je bil Moliere, ki ga je zacela ceniti nasa moderna. Sele po drugi vojni se je prevajalsko zanimanje razsirilo se na druge avtorje: Corneill, Racin, gospa Lafayette, Lafontaine.

JEAN DE LAFONTAINE (1621-1695)

Glavno delo so Basni (Fables), ki so izsle v letih 1668-1694 v dvanajstih knjigah; vsega skupaj jih je dvesto stirideset. Snovi so vzete iz Ezopa, Fedra, iz srednjeveskih in orientalskih virov. Opisi se prepletajo s satiro. Morala basni uci upostevanje zivljenskih okoliscin, zadovoljnost z majhnim. Vplivale so na razvoj te zvrsti v casu razsvetljenstva.

MOLIERE (1622-1673)

Moliere, s pravim imenom Jean Baptiste Poquelin, se je rodil v Parizu v mescanski druzini. Po studijo, ki ga je spravil v stik s plemstvom, je igral v potujočem gledaliscu krizem Francije. Leta 1658 se je vrnil v Pariz, bil vodja gledaliske skupine, ugleden komediograf in igralec. Uzival je podporo kralja Ludvika XIV, ki ga je marsikdaj zascitil pred napadi cerkvenih krogov in plemiskih dvorjanov. Umril je tako rekoc na odru, potem ko je odigral glavno vlogo v svoji zadnji komediji

Namisljeni bolnik.

Njegovo delo steje 27 komedij, napisanih v verzih ali prozi. Gojil je tip visoke komedije ali tragikomedije v verzih, pa tudi prozno komedijo, blizu farsi. Čeprav je bil močno odvisen od dvora, se kaže pri njem napredna svobodomnost, ki vodi ze v razsvetljenstvo. Glavna dela do: Smesne precioze, Sola za moze, Sola za zene, Tartuffe, Don Juan, Ljudomrznik, Skopuh, George Dandin, Zlahtni mescan, Scapinove zvijace, Ucene zenske, Namisljeni bolnik.

Njegove komedije imajo namen prikazovati cloveske slabosti in napake. Zgrajene so s pomocjo napete zgodbe iz spletk, presenecenj in obratov, vendar prevladuje nad situacijsko komiko znacajska. Moliere je sibal predvsem svetohlinstvo in nasilje nad naravnimi nagnjenji. Njegovi junaki so tipicni predstavniki posameznih slojev: skopuhi, svetohlinci, namisljeni bolniki. S svojimi idejami se je obracal zoper ostanke srednjeveskega fevdalnega in moralnega reda, kritiziral pa tudi mescanske napake in predsodke. S svojim bojem za naravnost, razumnost in strpnost se uvrsta med predhodnike razsvetljenstva. Njegove komedije upostevajo tri dramske enotnosti in v nasprotju s Shakespearom poudarjajo na cloveku samo glavno potezo. Uporablja verz aleksandrinec, ki je bil predpisan verz. Najvec pozornosti je zbujal z osrednjima komedijama: Tartuffe in Ljudomrznik.

Sola za zene

Snov komedije je, kako se neki mescan hoce porociti. Za svojo bodoco soprogo si je izbral preprosto, nevedno mescanko, da bi mu bila vedno pokorna, ki bi vse zivljenje samo ubogljivo, ponizno stregla, ki ne bi bila nezvesta. Preden jo bo vzel za zeno, ji je prinesel berilo - da se nauci, kaj so dolznosti zakonske zene. In iz tega, kar ji govori, vidimo polozaj zenske v tedanji druzbi. Kakor vojska uboga poveljnika, kakor je menih podlozen opatu, kakor sin uboga oceta - to ni niti senca tistega, kar mora zena delati mozu. Da ji berilo, s katerim se mora edino ukvarjati. Agneza se nedolžno zacne zanimati za kavalirja Horaca. Arnolf zve za to zvezo, ta fant pa misli, da je Arnolf samo njen varuh. Arnolf sklene, da bo prepeljal to zvezo, za katero se zena navdusuje. Ko sta se Arnolf in Horac pogovarjala in nista vedela, da sta oba udelezena v tem ljubezenskem trikotniku, mu je Arnolf sam svetoval, kaj naj zaljubljeni Horac stori. Horac pa mu sam razodene svojo ljubezen z Agnezo. Takemu preprostemu dekletu je ljubezen dala razum. (kamen & pismo) (?) (dokoncaj)

Tartuffe

Pobožni Orgon pripelje v svojo hiso Tartuffa, ki ga steje za vse casti vrednega moza: pobožen da je, zmeren, nesebicen, prijatelj v pravem pomenu besede. Z veseljem bi mu dal hcer za zeno. Tartuffe lepo je in spletkari. Gospodarjeva hci mu je vse, se blj pa ga mika njena bogata dota. Se vec: privoscil bi si rad tudi gospodarjevo zeno. Domaci, zlasti se sin Damis, dvolicneza hitro spregledajo, a slepo zaverovani in okoreli Orgon ne more in noce spregledati. Sin svetohlinca silovito napade, vendar Tartuffe se enkrat zmaga, gospodar s svojo kratkovidnostjo ucinkuje komicno, sin mora odnehati. Oce ga razdedini in nazene. Na koncu Tartuffa le razkrinkajo, saj se izkaze, da je pretkan goljuf, ki ga oblast ze dolgo isce.

Uprizoritev komedije je povzrocila odpor klerikalnih krogov, ki so v njej videli samo sebe in na oder je lahko prisla sele po kraljevi intervenciji. V glavnem junaku, svetohlincu Tartuffu, je Moliere uprizoril morda predstavnika klerikalne zdruzbe, ki je v njegovem casu poskusala nadzirati zasebno zivljenje mescanov. V komediji ga je postavil v tipicno spletkarske polozaje, skozi katere se pocasi razkrije njegova pokvarjenost. Cilj svetohlinstva je dobiti nadzor nad ljudmi, bogastvo in moc.

Glej domace branje Moliere: Tartuffe.